Sprawozdanie

Ogólnopolska Interdyscyplinarna Konferencja Naukowa *Obywatel – Państwo – Kościół*, Łódź 17–18 grudnia 2014

W dniach 17–18 grudnia 2014 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego odbyła się Ogólnopolska Interdyscyplinarna Konferencja Naukowa „Obywatel – Państwo – Kościół” zorganizowana przez Koło Naukowe Prawa Konstytucyjnego Uniwersytetu Łódzkiego pod opieką dr Anny Chmielarz-Grochal i dr. Jarosława Sułkowskiego.

Konferencja została podzielona na sześć paneli tematycznych: Konstytucja RP, związki z innymi gałęziami prawa, status innych religii w Polsce, *case study*, komparastyka, związki z prawem wewnętrznym Kościoła.

Po uroczystym otwarciu obrad przez prof. Agnieszkę Liszewską, Dziekan Wydziału Prawa i Administracji UŁ, jako pierwsza referat wygłosiła mgr Anna Mrozowska (UAM), która wskazała na brak właściwej procedury zawierania umów przez Radę Ministrów z właściwymi przedstawicielami związków wyznaniowych, przez co art. 25 ust. 5 Konstytucji RP stał się w jej ocenie przepisem martwym. Prelegentka wysunęła również postulat *de lege ferenda* uregulowania tej kwestii w ustawie z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach sumienia i wolności wyznania. W kolejnym wystąpieniu Piotr Polak (UW) wyraził wątpliwości co do bezstronności światopoglądowej państwa w kontekście odwołania się do Boga we wstępie do Konstytucji z 1997 r. Swoją referat podsumował stwierdzeniem, że skoro preambuła ma charakter normatywny, to odniesienie się w niej do wartości chrześcijańskich również nabiera takiego znaczenia. Następny referat, wygłoszony przez mgr Kami-

lę Surowiecką (UŁ), poświęcony był problematyce ochrony danych osobowych apostatów, których dane mimo wystąpienia z Kościoła nie były usuwane z ksiąg parafialnych. Prelegentka podkreśliła, że głównym problemem stały się kwestie, czy akt apostazji należy rozpatrywać według przepisów prawa powszechnego, czy kościelnego, oraz czy GIODO jako organ administracji publicznej może badać skuteczność wystąpienia z Kościoła, wkraczając w ten sposób w sferę wolności sumienia i wyznania. Mimo zajęcia jednoznacznego stanowiska przez NSA, potwierdzającego kompetencje GIODO do wyżej wymienionej materii, dyskusja nad problemem trwa nadal. Panel zakończyło wystąpienie Beaty Maciejewskiej (UMK), która wyraziła aprobatę co do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 grudnia 2014 r. (K 52/13), w którym uznano, że przepisy ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt zakazujące praktykowania uboju rytualnego są niezgodne z zasadą wolności sumienia i religii, wyrażoną w art. 53 Konstytucji RP. Studentka stwierdziła, że wbrew powszechnej opinii ubój rytualny jest humanitarną formą pozbawienia życia, a wolność religii jako jeden z podstawowych aspektów moralności i wiary nie powinien być ograniczany ze względu na ochronę zdrowia zwierząt.

Panel drugi, poświęcony związkom z innymi dziedzinami prawa, rozpoczął mgr Maciej Zarzycki (UŁ). Prelegent, odnosząc się do wykonalności zobowiązań finansowych państwa wobec obywatela na przykładzie polskiego systemu emerytalnego, uznał, że Trybunał Konstytucyjny, będąc strażnikiem budżetu, może jednocześnie być strażnikiem Konstytucji, pod warunkiem że nie narusza fundamentu emerytur. Według referenta podwyższenie wieku emerytalnego nie jest sprzeczne z ustawą, ponieważ zmienia jedynie jej część, nie obejmuje natomiast osób, które już te prawa nabyły. Następnie Aleksandra Zagłoba (UŁ) przedstawiła zagadnienie kryminalizacji obrazy uczuć religijnych, stwierdzając, że obowiązkiem państwa bezstronnego światopoglądowo jest ochrona wolności sumienia i wyznania oraz przeciwdziałanie praktykom dyskryminacji wyznaniowej. Aspekt prawno-karny kontynuował kolejny prelegent, Karol Kowalski (UG). W swym wystąpieniu odniósł się do kwestii sporu o obrazę uczuć religijnych w kontekście wolności artystycznej, podkreślając, że o odpowiedzialności karnej artysty powinny decydować względy obiektywne ustalane według modelu „przeważającej wrażliwości społecznej”. Panel zakończył się referatem Tomasza Cebuli

(UWr), który wskazał na różnice między przywilejem pastoralnym w procedurze administracyjnej i karnej a procedurze cywilnej, porównując przy tym pozycję spowiednika jako świadka w polskich postępowaniach sądowych.

W trzecim panelu, dotyczącym statusu innych religii w Polsce, Paweł Jagiełło (UWr) omówił sytuację organizacyjno-prawną wybranych kościołów ewangelikalnych od II RP do dnia dzisiejszego. Prelegent w swym wystąpieniu odniósł się również do interakcji między władzami polskimi a omawianymi związkami wyznaniowymi na przestrzeni kilku ostatnich lat. Następnie Jakub Neumann (UŁ) przedstawił zagadnienie stosunku państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, wysuwając wniosek, że luteranie w Polsce rządzą się swym własnym prawem wewnętrznym, które może mieć wpływ również na inne osoby. W ostatnim wystąpieniu zarówno pierwszego dnia konferencji, jak i tego panelu Daniel Knaga (UŁ) omówił funkcjonowanie sekt w świetle art. 53 Konstytucji RP. Prelegent podkreślił, że pojęcie „sekt” nie jest w polskim języku prawniczym stosowane w odniesieniu do żadnego związku wyznaniowego, a wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona tylko wtedy, gdy jest to konieczne dla ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób.

Drugi dzień konferencji rozpoczął się panelem zatytułowanym *case study*. Jako pierwsza swój referat wygłosiła Natalia Tończyk (UMK), która rozważając zasadność wprowadzenia klauzuli sumienia w zawodzie adwokata i radcy prawnego, podniosła kwestie budzące poważne wątpliwości wśród przedstawicieli doktryny. Prelegentka w szczególności odniosła się do zasadności jej wprowadzenia, formy oraz umiejscowienia oraz wyraziła wątpliwości co do tego, czy wyżej wymieniona klauzula mająca być wyrazem wolności sumienia gwarantowanej przez Konstytucję nie stoi w sprzeczności z prawami klientów prawników. Następnie Dominika Kuźnicka (UWr), analizując regulacje dotyczące obecności kościołów w publicznych placówkach edukacyjnych, przedstawiła praktyczne przykłady, kiedy jej zdaniem dochodzi do dyskryminacji związków wyznaniowych. Referentka stwierdziła, że uprzywilejowana sytuacja Kościoła katolickiego wynika nie tylko ze zwyczajów panujących w poszczególnych szkołach, ale również z przepisów prawa. Panel zakończyło wystąpienie Hipolita Klubczewskiego (UJ), który odnosząc się do kazusu gimnazjum w Świerkach, przyjął, że jeżeli mszę można

uznać za obowiązkową, przedmiotowe wydarzenie staje się doskonałym przykładem prawdopodobnego naruszenia w praktyce norm konstytucyjnych, w szczególności zawartych w art. 53 ust. 6, oraz norm ustawowych – na przykład art. 6 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania. Według prelegenta sprawa dotyczy przy tym osób niepełnoletnich, co powoduje z kolei naruszenie uprawnienia rodziców do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniami.

W kolejnym panelu, dotyczącym komparastyki, mgr Joanna Siekiera (UWr) przedstawiła system prawny Nowej Zelandii w oparciu o jego wpływy na pozycję prawnoustrojową mniejszości maoryskiej – ludności autochtonicznej Wysp. Prelegentka zwróciła uwagę na fakt, że z powodu znacznej odległości, nikłej wymiany handlowej państw Oceanii z Europą, w tym z Polską, obszar ten nie jest wystarczająco znany ani zbadany w literaturze. Następnie zaznaczyła, iż szereg ustaw, które w przeszłości musiały bardzo często być uzgodnione z Maorysami, zgodnie z ich wierzeniami, stanowi do tej pory wiążący element nowozelandzkiego systemu prawodawczego. Kolejny referent, Paweł Kubacki (UŁ), dokonał analizy prawnoporównawczej relacji państwa i kościoła w świetle norm konstytucyjnych poszczególnych krajów. Student omówił wpływ społeczeństwa i kościoła na stanowione prawo oraz podkreślił fakt, że państwo formalnie bezstronne światopoglądowo w rzeczywistości może w różny sposób faworyzować jedną z religii, czego przyczynami są zakorzenione w tradycji zwyczaje. W następnym wystąpieniu Mateusz Mierkiewicz (UMK) pozytywnie ocenił system finansowania kościoła w Niemczech, wskazując, że dochody kościoła niemieckiego stanowią: wpływy z dóbr kościelnych, świadczenia państwa oraz podatek kościelny, który płacą wszyscy zadeklarowani wierni. Prelegent rozważał wprowadzenie modelu niemieckiego w Polsce, dochodząc do wniosku, że jest to raczej niemożliwe ze względu na przerzucenie ciężaru finansowania kościołów z budżetu państwa na obywateli, z czym prawdopodobnie nie zgodziliby się ci ostatni. Z kolei Sebastian Nalazek (UWM), analizując sposób finansowania oraz organizację kościołów i innych związków wyznaniowych w Republice Cypru i Rzeczypospolitej Polskiej, postawił śmiałą tezę, że Cypr jako państwo *de facto* wyznaniowe przeznacza mniejszą pomoc dla kościoła państwowego niż Polska, która takiego kościoła nie ustanowiła.

Prelegent wysunął postulat, aby polskie władze ponosiły mniejsze obciążenia finansowe względem instytucji religijnych, które i bez takiej „pomocy” mogłyby sprawnie funkcjonować. Panel zakończył się wystąpieniem Pawła Banula (UŁ), który omówił relacje między państwem a kościołem w aktualnym porządku prawnym Malty, podkreślając, że mimo iż konstytucja maltańska nadaje wyznaniu rzymskokatolickiemu status religii państwowej, to sam kraj nie ma charakteru wyznaniowego. Według referenta jednocześnie możliwe jest zapewnienie poszanowania praw człowieka i obywatela, gdyż na Malcie gwarancje wolności sumienia i wyznania oraz wolności wyrażania poglądów zapewnione są każdemu bez względu na obywatelstwo oraz przynależność religijną.

Ostatni panel konferencji, poświęcony związkom z prawem wewnętrznym Kościoła, rozpoczął Mateusz Nitkowski (UWr). Prelegent uznał, że wbrew konstytucyjnemu katalogowi źródeł prawa oraz zasadzie rozdziału państwa od związków wyznaniowych, wyrażonej w art. 25 ust. 3 Konstytucji, praktyka orzecznicza wskazuje, że przepisy wewnętrzne Kościoła Katolickiego traktowane są niekiedy przez polskie organy jak źródła prawa powszechnie obowiązującego. Punktem wyjścia dla tak sformułowanego wniosku dla studenta były orzeczenia SN, który wskazał, że w stosunkach cywilnoprawnych między jednostkami Kościoła a osobami trzecimi należy wziąć po uwagę również wewnętrzne unormowania kościelne. Następnie Magdalena Mroczek (UW), zapoznając słuchaczy z instytucją Komisji Episkopatów Unii Europejskiej (COMECE) jako ambasadorem Watykanu w stosunkach między Kościołem Katolickim a UE, nakreśliła problemy związane z jej funkcjonowaniem. Według prelegentki głównymi celami COMECE są ewangelizacja kontynentu oraz wspieranie i kreowanie działań ekumenicznych, które mają jednoczyć chrześcijan, co powoduje antagonizmy między innymi religiami, domagającymi się poszanowania wolności sumienia i wyznania w ramach Wspólnoty Europejskiej. Kolejny referent, mgr Łukasz Łukowski (UŁ), po szczegółowym omówieniu struktury i zadań Konferencji Episkopatu Polski przytoczył przykłady możliwych relacji obywatela-wiernego z jej poszczególnymi organami, zwracając uwagę, że Kościół zaprzestaje polemiki ze światem i tymi, którzy się z nim nie zgadzają. Bardziej stara się o pozytywny przekaz dla katolików, w którą stronę mają iść, a nie o operowanie utartymi schematami „jak być powinno”. Ostat-

nią prelegentką była mgr Małgorzata Irzyk (UMK), która poruszyła problem reprezentacji kościelnych osób prawnych w umowach cywilnoprawnych, podkreślając, że w powszechnie obowiązujących przepisach prawa nie uregulowano organizacji ani sposobu działania kościelnych osób prawnych, a mnogość Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce wywołuje w kontrahentach uczucie niepewności co do umocowania danego podmiotu do reprezentacji kościelnej osoby prawnej.

Obywatele mają prawo domagać się, aby prawo stanowione przez państwo było zgodne z ich światopoglądem i wyznawanymi wartościami. Skoro żyjemy w społeczeństwie pluralistycznym, to powinniśmy to wykorzystywać jako okazję do współuczestnictwa w demokratycznym mechanizmie, także poprzez wpływ na stanowienie prawa. Relacje między państwem, kościołem a obywatelem nabierają znaczenia wówczas, gdy tworzone unormowania zaczynają oddziaływać bezpośrednio w sferze naszych uprawnień i obowiązków. Konferencja miała na celu stworzenie miejsca dyskusji nad wprowadzanymi rozwiązaniami oraz dla przedstawienia postulatów *de lege ferenda*.

Rezultatem obrad będzie publikacja pokonferencyjna, w której szerzej zostaną przedstawione zagadnienia omawiane przez prelegentów, a także teksty nadesłane przez innych autorów.

Daniel Knaga
Uniwersytet Łódzki